

ARTUR OBOZA

Kraków czasów Emilii – matki papieża

MIĘDZY TRADYCJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ

DOM RODZINNY
JANA PAWŁA II

ARTUR OBOZA

Kraków czasów Emilii – matki papieża

MIĘDZY TRADYCJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ

WADOWICE 2024

*Patrzę na Kraków.
Mój Kraków,
miasto mojego życia.
Miasto naszych dziejów.*

Jan Paweł II

Błonia krakowskie, 10 czerwca 1987 r.

Wstęp	8
Dom rodzinny. Dzieciństwo i młodość	10
W dobie autonomii galicyjskiej. Kraków pod berłem cesarza Franciszka Józefa I	15
„Sanktuarium polskości”. Kraków wierny narodowej tradycji	19
Ku nowoczesności	24
Kalendarium	29
Indeks fotografii	30
Bibliografia	32

Na życie Karola Wojtyły – Ojca Świętego Jana Pawła II miały wpływ trzy miasta: Wadowice, Kraków i Rzym. Jednak wyłącznie o Krakowie, dawnej stolicy Polski, wypowiedział znamienne słowa: „Patrzę na Kraków. Mój Kraków, miasto mojego życia. Miasto naszych dziejów”.

Te piękne i ważne słowa z całą pewnością mogłaby wypowiedzieć - za swoim synem - Jego matka, Emilia z domu Kaczorowska Wojtyłowa (1884-1929). W Krakowie bowiem przyszła na świat, tu spędziła swoje dzieciństwo i młodość. W tym mieście poznała przyszłego męża Karola Wojtyłę seniora i zawarła z nim w 1906 roku związek małżeński. Kraków był domem i świadkiem ich pierwszych wspólnie spędzonych lat (1906-1913), pełnych miłości, stabilizacji i wzajemnej troski. Tu urodził się ich pierworodny syn Edmund.

Emilia mieszkała w Krakowie dwadzieścia dziewięć lat, od narodzin do 1913 roku, kiedy wraz z rodziną przeprowadziła się na stałe do Wadowic. Była naocznym świadkiem wielu ważnych wydarzeń w historii Krakowa. Przełom XIX i XX wieku zapisał się bowiem jako okres szybkiego postępu cywilizacyjnego i technicznego, czas wspaniałego rozwoju polskiej kultury, nauki i sztuki. Aby w pełni zrozumieć Emilię Wojtyłę, należy szerzej poznać krakowskie środowisko

i atmosferę tamtych lat, które na nią wpłynęły i ją ukształtowały. Kraków jej czasów żył między tradycją a nowoczesnością.

Dom rodzinny

Dzieciństwo i młodość

Emilia urodziła się w środę, 26 marca 1884 roku. Przyszła na świat w wynajmowanym przez rodziców (od około 1883 roku) niewielkim mieszkaniu, zlokalizowanym w czynszowej kamienicy przy ulicy Starowiślniej 16 w Krakowie, w dzielnicy Wesoła, niespełna 600 metrów od Rynku Głównego. W chwili jej narodzin, ojciec Feliks Kaczorowski (1849-1908), z zawodu rymarz, miał niespełna trzydzieści pięć lat, a matka Maria Anna Scholz (1854-1897), córka bielskiego szewca – trzydzieści.

Emilia była piątym dzieckiem w rodzinie Kaczorowskich, pierwszym urodzonym w Krakowie. Czwórka jej starszego rodzeństwa przyszła na świat w Białej: Helena Augustyna (1876-1905), Olga Marianna (1879-1902), Maria Anna (1881-1959) i Feliks Rudolf (1882-1892). Kolejne czworo młodszego rodzeństwa urodziło się już w Krakowie: Wiktoria Stefania (1885-1886), Robert (1887-1962), Rudolfina (1889-1948) i Anna Joanna (1891-1962). Łącznie z dziewięciorga potomstwa Kaczorowskich siedmioro

dożyło wieku dorosłego. Rodzeństwo przedstawia pięknie zachowana do dziś, unikatowa fotografia wykonana na początku ubiegłego stulecia.

13 kwietnia 1884 roku, w niedzielę wielkanocną, na chrzcie świętym w kościele pw. św. Mikołaja w Krakowie, nadano matce przyszłego papieża dwa imiona: Emilia Anna. Szafarzem chrztu świętego był ks. Brożek. Można przypuszczać, że drugie imię nosiła na część swojej matki, Marii Anny Scholz. Po jej śmierci, ojciec Emilii - Feliks Kaczorowski po raz drugi ożenił się w 1898 roku, z młodszą od siebie o dwadzieścia lat Joanną Antoni (1869-1942) z Białej. Co ciekawe, w 1906 roku, to ona trzymała do chrztu, jako matka chrzestna, syna swojej pasierbicy Emilii – Edmunda Wojtyłę.

Ze związku Feliksa i Joanny Kaczorowskich przyszło jeszcze na świat trzech synów: Aleksander Feliks (1899-1914), Józef (1901-przed 1910) i Konrad (1903-przed 1910) oraz córka Wanda (1905-1921). Uwzględnivszy zatem przyrodnie rodzeństwo można powiedzieć, że Emilia była piątym z trzynastorga dzieci Feliksa Kaczorowskiego.

Według *Spisu ludności miasta Krakowa z 1890 roku*, rodzinna sześciolatniej wówczas Emilii mieszkała pod nowym adresem. Ich domem było wówczas dwupokojowe mieszkanie o numerze 63, przy ulicy Smoleńsk 15. Jak możemy przypuszczać w rodzinie Kaczorowskich panowała atmosfera na wskroś religijna. Od najmłodszych lat dzieci mogły obserwować wiarę rodziców, którzy zaszczepiali im szacunek dla drugiego człowieka oraz pracy ludzkiej.

Okres dzieciństwa i młodości Emilii naznaczony był wieloma rodzinnymi tragediami związanymi z utratą bliskich jej osób. Zapewne dotkliwie - w wieku trzynastu lat - przeżyła śmierć matki, która zmarła 21 kwietnia 1897 roku, mając zaledwie czterdzieści trzy lata. Równie bolesną stratą była śmierć jej starszego rodzeństwa, szczególnie dwóch siostr, z którymi była bardzo mocno związana. Kiedy Emilia miała osiemnaście lat zmarła Olga († 1902), w wieku dwudziestu jeden lat straciła drugą starszą siostrę Helenę († 1905).

W wieku dwudziestu czterech lat, 19 sierpnia 1908 roku, pożegnała ojca Feliksa Kaczorowskiego. W tym czasie Emilia była już mężatką – żoną podoficera rachunkowego Karola Wojtyły i matką dwuletniego syna Edmunda, mieszkała w podkrakowskiej wsi Krowodrza.

W dobie autonomii galicyjskiej

Kraków pod berłem cesarza Franciszka Józefa I

Emilia urodziła się w czasach, kiedy Polski od niemal 100 lat nie było na mapach Europy. Przyszła na świat za panowania cesarza Franciszka Józefa I (1830-1916), pochodzącego z dynastii

KRÓLESTWO GALICYI

z wielkim księstwem
KRAKOWSKIM
i księstwami
OŚWIĘCIMEM I ZATOREM

Objasnienie znaków.

- Drogi rządowe
- Kolejowa istalacyjowa
- projektowana
- ukończona
- granice powiatowe
- Kolej telegrafowa
- Linie odgrodzeniowe starostwa
- Działy
- Sieracie telegraficzne
- K.M. K.S. Kopalnie węgla kamiennego
- K.M. K.S. Kopalnie soli
- K.S. Kopalnie żelaza

habsbursko-lotaryńskiej. W chwili jej narodzin pięćdziesięcioletni monarcha – „cesarz Austrii, apostolski król Węgier, Czech, Dalmacji, Chorwacji, Galicji i Lodomerii”, a także „Wielki książę Toskanii i Krakowa”, rządził od ponad trzydziestu pięciu już lat rozległą i wielonarodową monarchią austro-węgierską.

Kraków, położony na zachodnich krańcach Królestwa Galicji i Lodomerii, należał do zaboru austriackiego. W odróżnieniu od zaboru rosyjskiego i niemieckiego wyróżniały go korzystne warunki dla rozwoju polskiego szkolnictwa i kultury. Fenomen Krakowa czasów autonomii galicyjskiej wynikał ponadto z faktu, że jak żadne inne polskie miasto był nośnikiem wielkiej tradycji narodowej. Już wtedy otaczał go swoisty mit i legenda. Niczym magnes przyciągał artystów, pisarzy i intelektualistów. Był miejscem wielu ważnych wydarzeń, które wpływały na jego rozwój. Kraków autonomii galicyjskiej był wreszcie świadkiem polonizacji oraz wspaniałego rozkwitu Uniwersytetu

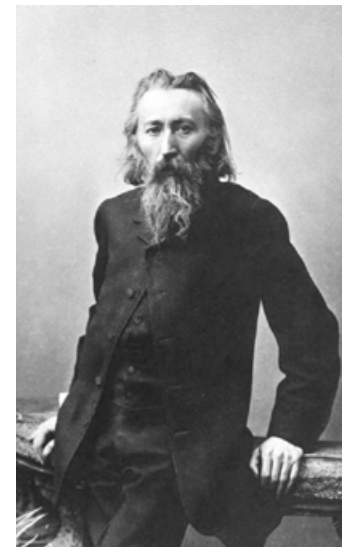
Jagiellońskiego i Akademii Umiejętności. Miasto odgrywało istotną rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej, mimo że było częścią zaboru austriackiego.

„Sanktuarium polskości”

Kraków wierny narodowej tradycji

Kraków był jedynym polskim miastem pod zaborami, w którym bez konsekwencji odbywały się manifestacje polityczne, uroczyste obchodzono wszelkie narodowe rocznice i celebrowano pogrzeby wielkich Polaków. W dawnym grodzie królewskim rozwijały się teatry, galerie sztuki i muzea, m.in.: Muzeum Księżąt Czartoryskich, Akademia Sztuk Pięknych czy Muzeum Narodowe.

Na rok przed narodzinami Emilii, tj. w 1883 roku, zorganizowano pod Wawelem obchody 200. rocznicy

wiktorii wiedeńskiej. Z tej okazji wmurowano w ścianę kościoła Mariackiego tablicę ku czci króla Jana III Sobieskiego. Pomysłodawcą ufundowania tablicy był Jan Matejko. W 1879 roku otwarto w Krakowie Muzeum Narodowe. Podczas jubileuszu Józefa Ignacego Kraszewskiego, osiadły w Rzymie cenniony malarz - Henryk

Siemiradzki ofiarował miastu obraz „Pochodnie Nerona”. Obraz ten należał do jednych z pierwszych w kolekcji nowopowstałego Muzeum. Być może matka przyszłego papieża jako młoda dziewczyna, a potem małżonka miała okazje oglądać to dzieło i wiele innych, zebranych tam dla potomności.

Na okres panieńskich czasów Emilii Kaczorowskiej przypadł wspaniały rozwój życia artystycznego Krakowa. Miasto stało się wówczas matecznikiem polskości, miejscem narodzin nowego prądu w literaturze, muzyce i sztuce, zwanego „Młoda Polska”. W dawnym grodzie królewskim tworzyło wielu wybitnych twórców – ludzi pióra i pędzla: Jan Matejko, Juliusz Kossak, Stanisław Wyspiański, Włodzimierz Tetmajer, Leon Wyczółkowski, Józef Mehoffer, Jacek Malczewski, Adam Asnyk i wielu innych. Niektóre prace tych twórców zostały zaprezentowane po raz pierwszy

w 1897 roku na wystawie w Sukiennicach, na które ściągnęły tłumy krakowian i nie tylko. Czy wśród nich była Emilia?

Prawdziwym objawieniem dla Krakowa przełomu stuleci stała się twórczość Stanisława Wyspiańskiego. 16 marca 1901 roku, dwa tygodnie przed siedemnastymi urodzinami Emilii, na scenie Teatru Miejskiego w Krakowie (dziś teatr imienia Słowackiego), odbyła się legendarna prapremiera arcydzieła polskiej literatury - „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego, poety, dramaturga, malarza, reformatora teatru. Tylko w tym samym roku Wyspiański - jako pierwszy - wystawił na tej scenie wszystkie części „Dziadów” Adama Mickiewicza, tworzył swoje kolejne dzieła.

Autonomia uzyskana przez Galicję od cesarza Franciszka Józefa I zapewniała możliwość prowadzenia legalnego życia politycznego, w tym działalności partii politycznych. Na przełomie stuleci w Krakowie rozwijała się polska myśl niepodległościowa, a miasto było świadkiem działalności konspiratorów z innych zaborów, w tym Józefa Piłsudskiego.

Od 1905 roku Emilia Kaczorowska obserwowała stopniowe opuszczanie przez żołnierzy austriackich wzgórza wawelskiego, a następnie prowadzonej z wielkim pietyzmem ze składek całego społeczeństwa odnowy zamku królewskiego oraz katedry. Z pewnością z relacji krakowian, a zapewne i także bezpośrednio od narzeczonego Karola Wojtyły, służącego w wojsku austriackim, w koszarach Franciszka Józefa I przy ulicy Rajskiej w Krakowie, musiała słyszeć o ambitnych planach przywrócenia Zamkowi Królewskiemu na

Wawelu dawno utraconej roli centralnego ośrodka kultury narodowej.

Ze swoich „czasów krakowskich” Emilia musiała także zapamiętać ważne momenty dziejowe, którymi żył wtedy cały Kraków. Pierwszym z nich było odsłonięcie pomnika Adama Mickiewicza na krakowskim rynku, którego dokonano w 1898 roku w obecności córki i syna poety, w setną rocznicę urodzin wieszczka. Do dawnego królewskiego grodu przybyły rzesze rodaków ze wszystkich zaborów. Było to wielkie święto o charakterze patriotycznym. Zapewne zapisało się w pamięci czternastoletniej wówczas Emilii.

Drugim pamiętnym wydarzeniem był w grudniu 1907 roku pogrzeb Stanisława Wyspiańskiego. Ta doniosła uroczystość (zorganizowana na koszt miasta) zamieniła się w wielką manifestację patriotyczną. Kraków żegnał swojego mistrza. Nabożeństwo żałobne odprawiono w kościele Mariackim. Kondukt pogrzebowy prowadził przez Rynek Główny, ulicą

Grodzką, Stradomską, przez Kazimierz, do Krypty Zasłużonych na Skałce. Tu artysta został pochowany.

Równie pamiętną uroczystością, która zgromadziła rzesze rodaków do Krakowa (150 tys. osób), było - w lipcu 1910 roku - odsłonięcie Pomnika Grunwaldzkiego na placu Jana Matejki. Ufundował go światowej sławy kompozytor Ignacy Jan Paderewski, w 500-lecie zwycięskiej bitwy pod Grunwaldem.

Któż dziś wie, czy w dwóch ostatnich wspomnianych powyżej wydarzeniach osobiście nie uczestniczyło młode małżeństwo Emilia i Karol Wojtyłowie? Z pewnością jeśli nie wzięli udziału w tych niecodziennych uroczystościach, to przynajmniej musieli o nich słyszeć, podobnie jak cały Kraków i Polacy w innych zaborach. Wspomniane wyżej uroczystości miały ogromne znaczenie. Kształtowały obraz miasta jako duchowej stolicy nieistniejącej wówczas Polski. Polakom we wszystkich zaborach dodawały otuchy i wiary w rychłe odzyskanie niepodległej Ojczyzny.

Ku nowoczesności

Rozwój Krakowa utrudniał wojskowy status miasta-twierdzy. Pomimo tego faktu miasto pod rządami kreatywnych prezydentów: Feliksa Szlachtowskiego (1884-1893), Józefa Friedleina (1893-1904), a przede

wszystkim Juliusza Leo (1904-1918), których działalność publiczna przypada na krakowski okres życia Emilii Kaczorowskiej, stale się rozbudowywało i powiększało terytorialnie. Powstawały nowe instytucje kulturalne, parki miejskie, pomniki, uporządkowywano błotniste nierzadko ulice, pokrywając je trwałą nawierzchnią brukową, wyburzano stare i szpecące miasto przybudówki, a w ich miejsce wznoszono okazałe budynki użyteczności publicznej, jak i nowe eleganckie dzielnice mieszkaniowe. Modernizowano infrastrukturę miejską. W 1901 roku Kraków zyskał nowoczesny wodociąg pompowy, zasilany z terenu Bielany, któremu nadano imię cesarza Franciszka Józefa I. Woda z wodociągu mogła docierać do najwyższych położonych punktów miasta. Systematycznie rozbudowywano kanalizację, przyczyniając się do poprawy warunków sanitarnych.

Dzięki uruchomieniu w 1905 roku elektrowni miejskiej wprowadzono elektryczność, w kolejnych latach stale rozbudowywaną. W 1913 roku 278 lamp elektrycznych oświetlało krakowski rynek i niektóre ulice wokół niego, zastępując oświetlenie gazowe.

Rozwijano nowoczesny transport publiczny, wprowadzając w przestrzeń miasta tramwaj, najpierw konny (1882), a następnie elektryczny. Według relacji prasowych z marca 1901 roku, punktualnie o godzinie 9.00 rano, w obecności prezydenta Krakowa i Rady Miejskiej, miała miejsce pierwsza próbna jazda elektrycznym tramwajem. Następnego dnia, przed południem pierwszy tramwaj elektryczny został udostępniony krakowianom. Od początku cieszył się ogromnym zainteresowaniem mieszkańców miasta. Pewnie i Emilia nie raz korzystała z tego rodzaju środka komunikacji. Nie ulega wątpliwości, że uruchomienie tramwajów elektrycznych, które w 1910 roku przewoziły dziennie ok. 20 tys. osób, wprowadziło Kraków do niewielkiego grona miast Austro-Węgier eksploatujących kolej elektryczną. Było dowodem szybkiego rozwoju miasta kierowanego przez przedsiębiorczy samorząd.

Krakowska sieć telefoniczna została oficjalnie zainaugurowana 1 stycznia 1893 roku. Wtedy to abonentom wręczone zostały instrukcje oraz spisy numerów. Wybudowanie w Krakowie sieci telefonicznej oraz centrali było zwieńczeniem długiego procesu, którego początki sięgają dokładnie 1884 roku, a więc roku przyścia na świat Emilii. Telefonia znalazła wówczas zastosowanie w ochronie przeciwpożarowej.

Wraz z dynamicznie rozwijającym się miastem systematycznie zwiększała się liczba mieszkańców i jego obszar. W czasach dzieciństwa Emilii, w latach 80. XIX wieku, mieszkało w Krakowie ponad 60 tys. osób na niecałych 6 km². W 1914 roku żyło tu prawie 160 tys. mieszkańców, na obszarze 47 km². Tak radykalne zwiększenie liczby ludności i swojego terytorium miasto zawdzięczało projektowi – idei „wielkiego Krakowa”, którego pomysłodawcą był prezydent miasta Juliusz Leo. Pod jego rządami poszerzono granice miasta przyłączając do niego okoliczne gminy wiejskie i miasto Podgórze, także wieś Krowodrza (1909), w której młode małżeństwo Wojtyłów spędziło pierwsze wspólne lata i gdzie urodził się syn Edmund.

Podsumowując należy stwierdzić, że Kraków w przededniu rozpoczęcia I wojny światowej, z dawnego niewielkiego prowincjonalnego miasta galicyjskiego, osiągnął poziom przyzwoitego, europejskiego miasta średniej wielkości, zajmując piątą lokatę wśród największych miast ówczesnej monarchii austro-węgierskiej.

Taki właśnie Kraków – artystów, światłej inteligencji, środowiska uniwersyteckiego, mieszczan i robotników, działaczy rodzącego się ruchu niepodległościowego, ważnego ośrodka życia religijnego, żydowskiego gwarneho Kazimierza,

podmiejskich wsi stopniowo przyłączanych do aglomeracji miejskiej z jednej strony, a z drugiej Kraków – licznych żebraków i bezrobotnych, biedoty miejskiej, zajmującej najuboższe, najbardziej przeludnione i zaniedbane dzielnice miasta, z pewnością pozostał w pamięci niespełna trzydziestoletniej Emilii. Taki zatem wielowątkowy obraz Krakowa musiała zapamiętać, kiedy wraz z mężem Karolem Wojtyłą i siedmioletnim synem Edmundem, na zawsze go opuszczała. 1 lipca 1913 roku zamieszkała w małym, liczącym zaledwie kilka tysięcy mieszkańców miasteczku Wadowice, w malowniczym paśmie Beskidu Małego, nad rzeką Skawą.

Dla Emilii i jej rodziny rozpoczął się nowy – wadowicki etap życia, zwieńczony narodzinami w maju 1920 roku drugiego syna Karola Józefa Wojtyły – papieża Jana Pawła II.

Kalendarium

1884_____

narodziny Emilii Kaczorowskiej przy ulicy Starowiślniej 16; w Krakowie wprowadzono pierwsze telefony, a miasto dotknęła klęska powodzi.

1893_____

otwarcie nowoczesnie wyposażonego teatru miejskiego, m.in. w światło elektryczne, którego miasto jeszcze nie miało.

1897_____

śmierć matki Emilii – Anny Marii Kaczorowskiej, z domu Scholz († 43 lata).

1901_____

na torowiska Krakowa wyjechał pierwszy tramwaj elektryczny (kursował na trasie Park Krakowski – plac Wszystkich Świętych), a miasto zyskało nowoczesny wodociąg pompowy imienia cesarza Franciszka Józefa I.

1905_____

uruchomienie elektrowni miejskiej.

1906_____

ślub Emilii Kaczorowskiej i Karola Wojtyły;
narodziny Edmunda Wojtyły w podkrakowskiej
Krowodrzy.

1908_____

śmierć ojca Emilii – Feliksa Kaczorowskiego
(† 59 lat).

1913_____

na Rynku i niektórych ulicach Krakowa pojawiły
się pierwsze latarnie elektryczne (278 lamp
elektrycznych); 1 lipca Emilia z mężem Karolem
i synem Edmundem przeprowadziła się do
Wadowic.

Indeks fotografii

1. Emilia Kaczorowska - ze zbiorów Kurii
Metropolitalnej w Krakowie | okładka
2. Rynek Główny w Krakowie - Narodowe Archiwum
Cyfrowe | domena publiczna | okładka

3. Jan Paweł II w oknie Pałacu arcybiskupów
krakowskich w 1979 roku - ze zbiorów Kurii
Metropolitalnej w Krakowie | strona 4
4. Rynek Główny w Krakowie - widok na Wieże
Ratuszową - Narodowe Archiwum Cyfrowe |
domena publiczna | strona 9
5. Rodzina Kaczorowskich - ze zbiorów Kurii
Metropolitalnej w Krakowie | strony 12-13
6. Emilia Kaczorowska z siostrą - ze zbiorów Kurii
Metropolitalnej w Krakowie | strona 14
7. Cesarz Franciszek Józef I - fot. ze zbiorów
prywatnych Artura Obozy | strona 15
8. Mapa Galicji | strony 16-17
9. Galeria w Sukiennicach z widocznym fragmentem
Hołdu pruskiego, ok. roku 1900. Repr. arch, źródło:
zrodlo.krakow.pl | strona 18
10. Zdjęcie Jana Matejki (ok. 1891) - fot. Jules Mien
(1842-1905) | domena publiczna | strona 19
11. Stanisław Wyspiański - Koncern Ilustrowany
Kurier Codzienny, Narodowe Archiwum Cyfrowe |
strona 20
12. Uroczystości odsłonięcia pomnika Mickiewicza
na krakowskim rynku 1898 rok, fot. Juliusz Mien |
strona 22
13. Uroczystości pogrzebowe Stanisława
Wyspiańskiego - Narodowe Archiwum Cyfrowe |
strona 23
14. Tramwaj konny na krakowskim Rynku Głównym -
autor nieznany | strona 25

Bibliografia

1. J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, „Dzieje Krakowa, t. 3: Kraków w latach 1796-1918”, Kraków 1979.
2. K. Kuczman, „Wzgórze Wawelskie. Przewodnik, Kraków 2019.
3. „Kronika Krakowa”, Warszawa 1996.
4. J. M. Małecki, „Historia Krakowa dla każdego”, Kraków 2007.
5. M. Rożek, „Kraków. Przewodnik historyczny”, Wrocław 1997.
6. www.lipnik-jan-jp2.prv.pl

Autor

Artur Oboza

Korekta

Dominika Jamrozy

Skład i opracowanie graficzne

Magdalena Klaja

Wydawca

Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego
Jana Pawła II w Wadowicach

ISBN

ISBN 978-83-966796-5-9

Wadowice 2024

ISBN 978-83-966796-5-9

9 788396 679659

